

STANKO MAJCN: NEVERNIK.

Da, da, tako je,« je potrdil Luka misel, ki je ni nikomur razodel, in je s čevljem porinil bukovo poleno na žerjavico. Molčali smo kakor zajeti od nekake oblasti, ki nam je ukazala, naj smo tukaj, naj sedimo na mokri zemlji in si iz vlažnega lesa netimo ogenj, kakor zgneteni v temen prostor, iz katerega ni izhoda in v katerem je za vsakega posamič in za vse skupaj najbolje, da molčimo in čakamo, kaj se zgodi.

»Da, tako je,« je kimal Luka in nadaljeval eno svojih zamolčanih miselnih cest, ne da bi se le količkaj brigal za nje pričetek in konec:

»Človek mora imeti nekaj, in najsi je še tako malenkostno in brezpomembno pred vesoljnim človeštvom, pred obličjem velikih stvari, ki se dogajajo med nami, nekaj, česar se krčevito poprime kakor sveče, ko gre v smrt. Saj ni prazno, če rečem, da je zavest. Zavest ima človek, a človek je pred smrtjo žival. Zato bi bilo težko, da bi imel zavest pred smrtjo razen te, da še živi, da rad živi in da po smrti ne bo več živel. In vendar je nekaj, kar potihoma zleze v srce, kar napolni vse žile in žilice možganov, nekaj, s čimer se kakor z opojno pijačo opije, preden leže negotovosti v naročje. Saj ležeš, kakor sem rekel, neki zelo mili in dobri prikazni v mehko naročje, tisti posmrtni negotovosti namreč, a čeprav se glupo in bolj iz strahu kakor iz prepričanja tolažiš, da je mila in dobra, te strese mraz od pete do temena pred tistim naročjem. Skrčijo se ti mišice, tok krvi plane po telesu navzgor in bi brizgnil visoko nad glavo, da ni vse tako lepo zapaženo. Zato pravim: skleniti moraš zvezo z nekom, ko se napravljaš na zadnjo pot, z nekom, ki te ne zapusti, ki ti stoji na strani, brezmejno zvest in vdan ter dober, da ne osamiš v tistem najhujšem, najsamotnejšem trenutku, v katerem bogme nisi len in brezbrizen, temuč na vso moč, celo čez vse svoje dosedanje sile živ, čuječ in delaven. Moraš imeti nekaj, in najsi je senca svetle misli, ukradena življenju in njegovemu spoznanju tu ali tam, prej ali slej. Saj je vseeno za poslednji boj, kaj imaš za orožje. A ker te izzove vsega tista strašna negotovost s svojo nedvomno premočjo, s tistim svojim obrazom, ki pravi, da ni uteka, s tistim celim svojim prej nikdar okušenim bistvom, ki je tako samozavestno v svoji gotovosti, tako neizprosno v svojem po-

klicu, tako hladno in prezirljivo v svoji določenosti, ker te pokliče takorekoč na poslednje preizkušanje moči, moraš imeti nekaj, majhen in slab, kakršen si, ob kar se opreš. Menda me razumete. Ruski vojaki imajo podobe, obešene okoli vratu, to je za nas premalo. Gotovo je nekaj in popolnoma zadostuje — v sili vseh sil. Stiska je taka, samota tako vesoljna, da trdi, podolgovati okvir na prsih zadostuje popolnoma. A kje je zavest, kje je občutek ob trdem podolgovatem okvirju?»

Potlačil je žerjavico in naložil novih drv. Vzlic ognju je bila tema krog nas taka, da nismo razložili, ali so drevesa, ki z okroglimi temnimi debli stoje za nami, ali tihi, poslušajoči ljudje. In Luka je nadaljeval, poudarjajoč vsako besedo kakor resnico, v najkrutejših trenutkih življenja preizkušeno, kakor nauk, v najtežavnejših okoliščinah življenja spoznan in potrjen:

»Treba o pravem času poskrbeti za tako sredstvo. Zakaj zgodi se lahko danes ali jutri, že to uro, to kratko minuto, ko se cvre ta mokri les in se ta smrdeči, gorki dimek zibajoč spušča v zrak, da si odrezan od vsega, kar je bilo, da stojiš, preden se zaveš, daleč od vseh, ki si jih poznal, na katere si upal, s katerimi si po bratsko delil vse, dobro in hudo, stojiš sam in se zaman oziraš po pomoči. Človek si sam sploh šele takrat, kadar si te samote več izpremeniti ne moreš. Težko je, če tega nisi vedel poprej, če se nisi s tistim sredstvom pripravil nanjo. Bog, kako smo sami v tem gozdu; kako daleč so naši prijatelji, na nas misleči, o nas se pomenkujoči; kako strašno in neusmiljeno daleč je vse to. In vendar . . . da, da, nekaj mora imeti vsakdo, zakaj pridejo daljave, še čisto druge, samota še enkrat tišja, še enkrat glušja kot je ta. Zdaj se mi zdi, da bi mogel v zadnjem boju s palcem in kazalcem sneti podobo z vratu tistemu drugemu, ki leži ob meni, in jo položiti nase. Kaj držim sam v družbi mrličev? Držim jo, držim in sem na vse pripravljen.«

Mladi Vazil je jel jokati. Stisnil si je dlani na oči, skrčil se v dve gubi in zaihtel z visokim otroškim glasom.

»Kaj te je zgrabilo, Vazil, da jokaš? Ti si otrok. Smrt ti prizanese, ker imaš tako lep, bled obraz in še čisto svetle, plave lase. Tak obraz ni, da bi veter bril čezenj in ga umival dež pod

milim nebom. Take lase gladijo matere. Vazil, ali se jokaš zavoljo samote? Glej, pet nas je na straži, mnogo preveč za jok in samoto. Da je le eden, pol ga v pismu ali črki, ki samo misli nate, zvesti in verni, iz daljnega kraja, dovolj bi bilo. Ni težave, dokler še kdo misli nate in te z mislimi pozdravlja. Ali se bojiš smrti? Ali nimaš ničesar pripravljenega? To je ničvredna in plaha otroška domišljija, vajena, da jo mati vodi in polni z vedno novo snovjo. Ti si otrok, bogat in dobro vzgojen. Stavim kaj, da imaš, če se hočeš le malo spomniti, zlatih naukov poln tornister. Ali ni tako? Ko si odhajal, ali nisi sprejel vsega dobrega na pot v obilici in še enkrat v obilici za rezervo? Tako dobrih in srcu prijetnih naukov, kakor tvoja mati, ne zna dajati nihče; stavim tole črno roko. Mati takemu sinu, kakršnen si ti, ves od zlata, rožne krvi in iskrenega zlahtnega ognja, pa bi ne imela dragocene dediščine zanj? Oj, kako si zbežan, Vazil, kako nisi svojega bogastva kar čisto nič vreden... Ljuba majka, da je meni na tisto uro dal kdo le zrnce, le drobec naukovega zrnca na pot, kako bi bil veren vase in ponosen na svojo osebo vsak čas. Jaz še po slovo nisem šel k nikomur, za srečo nisem šel prosit nikogar in nisem od daleč tako sočuten s seboj kakor ti. Kdo bi mi bil kaj dal? Veš, mi smo stari, nimamo več mater, ne očetov, na lastnih nogah stojimo, kakor pravijo, in takim so nauki dragi. Tako dragi in čisto nič poceni, da jih tisti, ki jih na srečo ima, hrani sam zase in mu na misel ne prihaja, ne ob obilem in ne ob revnem času, da bi jih dajal zastonj odhajajočim in popotnim ljudem. Ni zastonj tak nauk. Težkih ur ostane precejšnje število, pol življenja, bi rekel. Tisti, ki so jim zastonj, ne vedo, kaj imajo. Da, ne vedo, kaj imajo...»

Luka je tolažil z mirnim, enako visokim glasom, ki se ni prav nič zibal in prav nič padal iz ravnotežja. Mladi Vazil se je kakor na ukaz umiril, otrl si je solze in si glasno uredil nos. V žaru bukovega tlečega polena se je zdelo, da je njegov obraz zal in okrogel in da se smeje iz oči, iz ust, iz polne gole bradice.

Luka je tiho in globoko vzdihnil.

»Kadar sem tako-le potolažil jokajoče dete, kadar se mi je posrečilo in resnično obneslo — posreči in obnese se mi vsekdar — se sam in brez poslušalcev vprašam: Zakaj zase nimaš sredstev, tako čudežno močnih, tako od srca preprostih, da bi se potolažil, kadar se ti nacmeri obraz in se ti stisne srce v dve gubi? Kje so besede, nauk noseče, ki jih s tako lahkoto, skoro igraje siplješ na te male? Kje je zaupanje, s ka-

terim jim prigovarjaš in ki ti vsekdar zagotovi uspeh? Ni ga, vsega tega ni, kadar ostanem sam, zadnji bolnik, in se zdravila potreben obrnem nase. Tu izpodleti vsak poizkus. Saj se ne poznam, saj ne vem, kako bi se obrnil in na katero plat, da bi si boljše videl do dna. Tako zakrknjenega, v samega sebe zavozlanega bitja še nisem srečal, kakor je Luka! Ne z vljudnostjo, ne z grobstvo, ne zlepa, ne zgrda mu ne moreš do živega. Stisne se v klopko kakor pohojen črv in izživi sam svojo bolečino... Tiho, po prstih prihaja slutnja, ali je že blizu, ali je še daleč, ne pove, naznani le, da je tu. Ne časa, ne ure ne pove, naznani le, da je tu in da se ji ni moči ogniti! Ali so naše puške nabite? — Sanjam, kaj ne? Proč otroška misel, drhteča ko obstreljen ptič. Mož smo, kar nas je v tej raztrgani obleki, od razmočenih, s cunjami prevezanih čevljev do razcefranih ram, do čisto zarasle, pradijve brade, mož smo in ne smemo si majati tal pod nogami. Tja, vprašal sem, ali so puške nabite. Ali ni to smešno?»

Luka je strmel v skupni ogenj, kot da je sam, po čelu in po licih so mu rile globoke in temne brazde kakor sledovi, misli še temnejših, še globljih. Oko mu je strmelo mirno, od ognja oblit, daljna, samotna iskra je lesketala v njem kakor zadnja zvezda, zaostala na širnem nočnem oboku.

»To stoji, pripravljen moram biti, kakor sem star in možat in bi bil lahko oče vsem vam od najstarejšega do najmlajšega. In še to stoji, da mi ne bo nihče pomagal pri tem opravku, ker takorekoč nikogar nič ne briga, kako si posteljem zadnje ležišče. Ali so puške nabite? — tega neumnega vprašanja ne ponovim več. Kajpak so, vsak vojak ima kroglo v cevi, če je na straži. Moram se preskrbeti, to je, kar me vznemirja, kar sem vedno odlagal na jutri, da bi ne bilo treba že danes... Trdno se moram okleniti nečesa, da me ne izpusti na tisto poslednjo uro...»

Stisnil je pest, a jo takoj zopet izpustil. Brez moči je mahnil v zrak, roka mu je padla na tla. Kakor po daljni temni gošči, od ognja neobžarjeni, se je priplazilo, oprezno in lokavo kakor zver, lomastilo je z mehkiimi, težkiimi tacami med drevjem in grmičevjem, močno sapo puhajoč predse, z neznansko višino svojega zverskega telesa pripogibajoč vrhove drevesom, lomeč pod nogami starodavne kamenite hraste karpatskih gora kakor šibice, temne zastore senc svojega telesa spuščajoč v itak že neprodirno in grčasto temo noči. — Luka je zajokal. Zajokal je s tako velikim in mogočnim jokom, da so ostrmeli vsi okoli ognja, da so se stisnili v najtišje gubice svojih duš, v skrbi, da se tudi njim naredi tako in zaplačejo

še oni, vsak s svojim majhnim, brezpomembnim jokom, pridruživši se njegovemu velikemu.

»Tam leži mrtev Rus, pred dvema urama je legel. Opazoval sem ga natanko, tudi on je vedel, da ga gledam. Čakal sem, da me pokliče na zadnji trenutek, tik še pred koncem, a oba sva vedela, da me ne potrebuje. Umiral je tako samozavestno in prepričano, da se je med svojim opravkom še utegnil ozreti name in se mi smehljati. Za zgled je umrl, da bi ga videli in se učili od njega, ne za pokoro svojim grehom. To so nesramniki, nesramnejši od največjih. Pripravil si je bil to zadnjo uro tako natanko in skrbno, da ga ni presenetila niti z zadnjo največjo skrivnostjo. Zdaj leži tam, v svoj plašč zaviti, neizmerno ponosen na vse, kar se je dogodilo. Zakaj, dogodilo se je tako, kakor je pričakoval in se pripravil. Odpni mu plašč; videl sem, da si je v zadnjem trenutku z roko segel na prsi, kot da si hoče nekaj ugotoviti.«

Luka je vstal sam in šel sam pogledat. Odpe je Rusu plašč, odstranil suknjo in mu segel pod srajco.

»Nič, vendarle nič; mislil sem, da ima gotovo nekaj. Zastonj se ni smejal, vrag. Zvit, kakršen je, je skrtil skrivnost vse bolje, kakor je kazal, da bi se kdo še opekel pri njem poslednjo uro. Ne pisanega, ne tiskanega nima nič; misel, zgolj misel je imel tako . . .«

Luka je sedel na zemljo in počasi iztegnil noge v žerjavico. Bil je docela poražen. Iz prepadlega obraza so se tenko in blede svetile oči; med prsti rok, v naročju sklenjenih, je gnetel kos umazanega praznega papirja. Ne da bi se le napol ozrl na katerega izmed nas, ki smo težko čakali pojasnila, je sam sebi govoril sodbo:

»Živeti treba, umreti treba za domovino, a jaz ne morem ne živeti, ne umreti . . . za domovino . . .«

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

Prevel in razložil J. D.

(Dalje.)

DRUGI DEL: VICE.

II. spev.

Jutro četrtega dne. — Skrivnostni čoln in angel-veslač. — Novodošle duše. — Casella, pevec.

V spevih I, II, III smo še, kakor smo že zadnjič omenili, v Pred-viceh (Antipuratorio) in na obrežju, pod goró očiščevanja (ki si jo misli pesnik — da ne pozabimo! — na drugi, južni poluti naše zemlje, protinožno prav pod Jeruzalemom). Jutro je, približno o 1/27. uri. (To je četrti dan skrivnostnega potovanja, katero je pesnik nastopil na veliki petek, dne 25. marca leta 1300, ob času prvega svetega leta, kakor smo povedali v uvodu, »Dom in Svet« 1910.) Zarja bled in solnce vzhaja. V. 1—9. — Medtem ko se naša pesnika v vidni zadregi ne vesta kam deti na obali, zagledata v daljavi neki skrivnosten svit, ki se jima bliskoma bliža in v katerem kmalu spoznata angela v belem oblačilu; v skrivnostni ladjici je pripeljal — brez vésel in jader — trumo srečnih duš, nad sto, ki pojdejo v goro očiščevanja. Na obrežju izstopijo; angel jih blagoslovi, potem pa po bliskovo zopet izgine (gotovo, da gre po druge, zlasti zdaj, v svetem letu!). V. 10—51. — Tudi duše ne vedo, kam; rade bi vedele, kod gre pot v goro. Vergilij jim odgovori, da sta tudi onadva ravnokar prišla — iz pekla. Medtem duhovi zapazijo, da je Dante živ človek in se silno čudijo. V. 52—75. — V tem se eden izmed duhov približa Danteju, hoteč ga objeti; ko mu ta hoče vrniti objem, prestrašen uvidi, da ima pred seboj le duhá, senco. Vendar pa takoj spozná poteze rajnikove. Casella je, sloveč pevec iz Florence, prijatelj Dantejev. Sledi kratek raz-

govor med obema, v katerem Dante točno, kakor vedno, razodene, zakaj tod potuje (v. 92!), Casella pa, zakaj je šele zdaj dospel, dasi je umrl že pred tremi meseci. V. 76—105. — Nato pa ga Dante prosi, naj zapoje katero izmed njegovih (Dantejevih) pesmi, kakor jih je pel v Florenci. Casella poje; vsa truma svetih duš strmé posluša. V. 106—117. — Kar se zopet pojavi strogi Katon Utičan, ki ostro pograja duhove ter jim veli nadaljevati — pot pokore. Duše se razprše proti gori, in pesnika gresta za njimi. V. 118—134.

Baš solnce vzhajalo je kraju temu,
kjer zdaj sem stal — (pol dneva preje
zašlò biló je gor Jeruzalemu),

- 4 iz Gangesa pa vstajala je Noč, da speje
za solncem, v roci tehtnice skodélo,
(brez nje, kadàr začnó ji rasti meje),
- 7 in lice Zarji zali rdeče in belo
pred solnca žarki je v bližini dneva
vse bolj in bolj že rumenélo.
- 10 Midva medtem še zmerom se ne veva
na bregu déti kam: ták sredi poti
gre človek s srcem v dálj, z nogó okleva.
- 13 Kar glej! Kot Mars, ki jutro ga zaloti
tam na zapadu, nad morjá cestámi,
skoz gosti vzduh rdí, takó nasproti
- 16 nek svit—o da ga še kdaj vidim!—zamigljá mi,
drvéč prek morja ták, da tekmovalo
zastonj bi jato ptic ž njim nad vodámi.